

tem esset sermo de sola voluntate Dei ad intra, qua offert concursum, fieri potest ut illa ex parte sua sit æqualis, et quod in uno habeat effectum, et non in alio, ex libertate eorum, quod nullum est inconveniens, quia in ipsa voluntate Dei inclusa fuit illa conditio, ut explicatum est. An vero in alia voluntate electiva aut præfinitiva, vel in aliquo auxilio ab ea manante, sit semper inæqualitas, non est nostrum disputare.

38. Ad octavum respondetur, præscientiam conditionatam, quæ in eo supponitur, quamque nos libenter admittimus, non impedire modum concurrendi a nobis explicatum, aut alteri locum dare. Nam, cum Deus præscit quid voluntas creata factura sit, si cum talibus circumstantiis applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc est, scilicet, si Deus offerat sufficientem concursum, quia sine eo nihil potest operari. Hic autem sufficiens concursus, ut in hac conditionali inclusus, talis esse debet, ut sit indifferens tum ad exercitium, tum ad speciem actus; et ideo non debet esse absolute definitus ad unum tantum actum et exercitium ejus. Quamvis ergo Deus prævideat quid voluntas operatura sit hic et nunc, si ipse præbeat concursum, necesse est ut eo modo præbeat quem natura ipsius voluntatis postulat, quique in prædicta hypotesi intelligebatur inclusus. Quia si Deus mutaret modum concursus, jam non eodem modo sequerentur effectus. Igitur voluntas illa, qua Deus offert concursum, ex se manet semper conditionata in virtute, quamvis ex præscientia æquivalet absolutæ, quia prævidet Deus habituram effectum concurrente simul altera voluntate.

39. Et eadem ratione, non obstante illa præscientia, Deus, quantum est ex se, offert concursum ad alios actus, quamvis illos non sit effectura voluntas creata, ut simpliciter possit illos efficere, nec per Deum stet quominus illos efficiat. Sicut etiam Deus vult dare auxilia sufficientia iis quos præscit non bene usuros talibus auxiliis, ut simpliciter possint ita operari; quia alias non posset eis de facto imputari, quod non operarentur, si

solam dictam præscientiam talibus auxiliis privarentur. Imo hoc ipsum supponitur in illo argumento, cum in eo dicitur, Deum esse paratum ad concurrendum ad alios actus, si voluntas creata eos esset factura, nam Deus non est sic paratus nisi per suam voluntatem, et liberam determinationem, non quam in eo eventu esset habiturus; quis enim de illa

judicare potest? sed quam nunc jam habet. Offert ergo Deus causis liberis suum concursum sufficientem non solum ad eos actus quos faciunt, seu facturæ sunt, sed etiam ad eos quos facere possent, si vellent.

SECTIO V.

Utrum causæ secundæ pendeant essentialiter en operari a sola causa prima, aut etiam ab aliis.

1. Ultimo loco videndum superest in hac disputatione, an sit proprium primæ causæ concurrere dicto modo cum causis secundis ad operationes earum, et quod ab illa cæteræ dependeant; an vero inter causas creatas sit etiam hæc dependentia et hic concurrendi modus. Ubi etiam occurrit occasio declarandi communem distinctionem causarum efficientium in eas quæ sunt per se et essentialiter subordinatæ, et quæ sunt tantum per accidens.

Ratio dubitandi.

2. Nam ex hac divisione sumitur prima ratio dubitandi in proposita quæstione, quia non solum causæ secundæ respectu primæ sunt essentialiter subordinatæ, sed etiam inter ipsas causas secundas causæ particulares sunt subordinatæ universalibus; sed hæc subordinatio essentialis consistit in prædicta dependentia operationis unius ab influxu alterius; ergo ille modus dependentiæ non est tantum respectu primæ causæ. Major videtur sumi ex Aristotele, 2 Metaph., ubi, probans non esse processum in infinitum in causis efficientibus per se ordinatis, supponit non tantum inter duas, scilicet primam et secundam, sed inter plures esse aliquam subordinationem. Atque hinc 2 Physic., text. 26, ait: *Sol et homo generant hominem.* Et 2 de Generat., text. 55, hac ratione vocat solem *procreandarum rerum auctorem*; et sect. 26 Problem., quæst. 35, eum vocat *auctorem et parentem motuum.* Et sect. 11, q. 5, ait, *solum esse qui omnia movet.* Ac denique 2 de Generat., text. 56, et 12 Metaph., text. 34, motum cælorum dicit esse causam omnium generationum et corruptionum; et 1 Meteor., cap. 9, hoc peculiariter attribuit motui solis. Similiter D. Thom., 3 cont. Gent., c. 67, ait corpora inferiora agere in virtute corporum cælestium. Et lib. 4, c. ult., ait generationem et corruptionem inferiorum corporum ex motu cæli causari. Denique omnes philosophi ita videntur sentire de cælorum causalitate,

et ideo eos appellant causas universales respectu inferiorum omnium.

Variæ quæstionis sensus.

3. Ut quæstionem hanc ad certa capita reducamus, advertendum est posse fieri comparisonem, aut inter causas suppositaliter distinctas, quæ vocantur causæ ut quod; vel inter virtutes ejusdem causæ, seu ejusdem suppositi. Quæstio ergo hæc præcipue tractatur in priori sensu, et ideo de illo primum dicemus; aliquid vero addemus de posteriori, ut plena habeatur resolutio. Deinde est observandum, aliud esse loqui de causis partialiter concurrentibus ad eandem actionem in eodem ordine, aliud vero de causis essentialiter subordinatis, cum intrinseca dependentia unius ab alia in operando. Priori modo certum est sæpe concurrere plures causas creatas ad eandem actionem vel effectum; quod potest aliquando esse per accidens ex fortuito concursu causarum alioqui per se sufficientium; aliquando vero potest esse per se, et ex institutione naturæ. Et hoc modo sæpe concurrunt plura astra ad unum effectum, quia singula per se non sufficerent. De hoc igitur modo partialis concursus nulla est difficultas, imo fortasse cælorum concursus magna ex parte ita intelligendus est, ut inferius dicam.

4. In priori ergo sensu tractatur præsens quæstio. In qua tota difficultas est de dependentia inferiorum corporum a corporibus cælestibus. Nam de substantiis immaterialibus est res certa non pendere per se in operando ab aliquo agente creato; quia ab illo non pendent in esse, neque in facultate seu virtute operandi; ergo neque illi subordinantur in agendo. Rursus de ipsis corporibus cælestibus eadem ratione certum est non pendere per se in actionibus suis ab aliis agentibus creatis, quia ab illis non pendent in esse; operatio autem sequitur esse et imitatur illud. Item quia cæli non pendent per se in actionibus suis ab intelligentiis creatis, quia neque ab illis pendent in esse aut in virtutibus suis, neque illæ possunt per se efficere in corpora aliquid præter motum localem. Dices: saltem mediante motu potest actio cæli pendere ab intelligentia. Respondeo, juxta veriore sententiam illum motum solum deservire ad actionem cæli per modum applicationis ad diversa corpora¹; illa autem dependentia non

est per se, sed per accidens, ut constat. Quod si verum est cælum esse instrumentum intelligentiæ moventis ad aliquas actiones, quoad illas erit dependentia essentialis; tamen revera nullæ sunt hujusmodi actiones, ut supra tetigimus; quia neque in intelligentia est virtus principalis ad hujusmodi effectus corporales efficiendos; neque solus motus localis potest per se deservire ad communicandam hanc virtutem.

5. Et eadem fere ratione unum cælum non pendet ab alio per se in actione sua, quia neque virtutem agendi habet unum ab alio. Dices: cæli non agunt nisi per astra; hæc vero non agunt nisi per lumen, quod non habent nisi a sole; ergo omnia pendent a sole in virtute agendi, et consequenter in actione. Respondetur primo negando minorem, sed unumquodque astrum habet propriam virtutem innatam et connaturalem per quam induit; nam, sicut habent formas proprias speciei diversas, ita ad illas consequuntur propriæ virtutes et facultates speciei diversæ. Neque est verisimile, aut omnia astra habere virtutem agendi per accidens extrinsecum, et accidentario illis advenientem, aut eandem luminis qualitatem, ex eo solum quod in diversis subjectis recipiatur, habere tam varios et diversos effectus, quam habent astra diversa; sed de hoc alias. Et præterea, quicquid de hoc sit, non pendeat a sole actio lunæ, verbi gratia, illuminatæ, nisi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ, quæ non est dependentia immediate ex subordinatione essentiali, sed dependentia tantum remota, qualis est in omni effectu respectu causæ remotæ, quæ dedit virtutem operandi causæ proximæ.

6. Præterea nulla relinquitur quæstio de dependentia inferiorum agentium corporaliū ab intelligentiis, quia ex dictis a fortiori constat per se ab illis non pendere, sed ad summum per accidens, ut ab applicantibus activa passivis, et hoc etiam modo non semper, neque regulariter, nisi quantum ad motum cæli. Denique de corporibus inferioribus inter se etiam est res clara non habere prædictam dependentiam in operando, quia nullum eorum comparatur ad aliud, ut causa universalis ad particularem, aut habet rationem ullam talis dependentiæ.

¹ Vide Ferrar., 3 cont. Gent., cap. 84.

² Vide Soncin., 12 Metaph., q. 13.

Diversæ opiniones circa questionis difficultatem.

7. Tota ergo quæstio reducitur ad subordinationem inferiorum corporum respectu cœlestium. Sunt enim qui opinentur intervenire huiusmodi essentialem dependentiam inter hæc agentia, ita ut cœlum actu influat in omnes actiones inferiorum corporum. Ita opinantur Javellus, 12 Metaph., q. 13; et Soto, 2 Phys., q. 4, concl. 1, et in 4, d. 48, q. 2, art. 2. Ubi ex hoc principio ait, cessante motu cœli, subito cessaturam omnem actionem inferiorum agentium naturalium, omniaque viventia illico animas expiratura, eo quod non possint sine aliquo motu vivere. Significat etiam Ferrar., 4 cont. Gen., cap. 97, § *Advertendum tertio*; ait enim, in generatione hominis creationem animæ esse a Deo, dispositiones vero corporis esse a generante et a motu cœli per se et immediate.

8. Javellus ad hoc probandum hanc adducit rationem (alii enim auctores nullam afferunt). Omnis actio generabilium corporum necessario reducitur ad aliquam causam ingenerabilem; sed hæc non est nisi corpus cœleste; ergo. Major patet, quia, sicut necesse est omnem motum reduci ad aliquod principium immobile, ita omnem generationem ad aliquod principium ingenerabile. Minor vero probatur, quia illud agens ingenerabile non est intelligentia creata, quia illa non potest immediate transmutare materiam ad formam. Neque etiam est ipsum principium, quia illud non agit per seipsum immediate in hæc inferiora, sed per causas medias; hic autem agimus de causa immediate concurrente ad omnes actiones inferiorum generantium; ergo est cœlum. Et confirmatur ex Arist., 8 Phys., text. 1, dicente, quod motus primus est vita, id est, fons et principium universale rerum in natura existentium, et ita comparatur ad universum, sicut motus cordis ad animal, quo cessante cessat omnis actio. Unde Comment., 1 de Cœlo, com. 63, ait, principium vitæ, quod est in orbe, esse causam omnis vitæ; idemque fere habet 12 Metaph., com. 48. Confirmatur secundo, quia alias tollitur ordo essentialis inter partes universi, quod est contra debitam ejus constitutionem, ut ex Aristotele sumitur, 12 Metaph., text. ult.

9. Contraria sententia sumitur ex Scoto, in 2, d. 14, quæst. 3, in fine; et ex Richardo ibi, art. 2, quæst. 6; et Durando, ibidem,

2 part. distinctionis, quæst. 3; Henric., Quodl. 11, q. 15, et Quodl. 14, q. 1. Quamvis enim in hoc posteriori loco videatur ex parte repugnare, tamen si recte intelligatur, non repugnat, ut videbimus. Et hæc sententia mihi videtur verissima; eget vero nonnulla explanatione.

Integra questionis resolutio.

10. *Prima assertio.* — Dico ergo primo: nulla causa secunda per se et intrinsece pendet in agendo ab alio agente creato, sed solum a causa prima, nimirum, ut ab agente universali, immediate in suo ordine influente in actionem inferioris causæ. Explicatur prius conclusio; agimus enim de causa secunda habente in ratione causæ proximæ sufficientem virtutem ad aliquam actionem vel effectum. Hoc enim ante omnia supponendum est, ut intelligatur subordinatio essentialis; nam si particularis causa sit in suo ordine insufficientis, et quoad id, quod illi deest, juvetur ab alia superiori, non erit propterea essentialis subordinatio in agendo, sed erit concursus causarum partialium. Hoc ergo supposito, probatur primo conclusio, quia causa secunda non pendet in suo esse ab alia causa creata; supra enim probavimus elementa et mista non pendere in conservari a cœlo. Et eadem ratione non pendet ab illo virtutes intrinsecæ et connaturales his rebus; ergo pari ratione neque actiones earum pendet ex intrinseca sua ratione a cœlo, et consequenter neque ab alia causa creata; nam cæteras jam exclusimus. Patet ultima consequentia, quia operatio est proportionata ipsi esse.

11. Dices: interdum forma pendet in conservari ab agente, ut lumen a sole; ergo tunc saltem dependebit etiam in actione sua ab immediato influxu solis. Respondetur, etiam si concedatur totum, nihil referre, quia non est inconveniens ut aliqua qualitas pendeat a suo agente dicto modo in operari. Secundo vero dicitur ex vi antecedentis non sequi consequens; nam species visibiles pendet in conservari ab objecto, et tamen non habent novam dependentiam immediatam in operando. Ex negatione igitur dependentiæ in esse credimus optime inferri independentiam in operari; non vero e contrario, ex quacumque dependentia in esse inferri novam et immediatam dependentiam in operari. Quia hæc sæpe non est possibilis respectu agentis creati; respectu vero agentis increati est optima illa consequentia, propter

dependentiam essentialem omnis entitatis participatæ a primo ente.

12. Secunda ratio similis præcedenti, est, quia effectus horum agentium naturalium non pendet per se, et essentialiter in esse a cœlo, ut supra etiam probatum est, quia quoad hoc eadem est ratio de causis univoceis, et effectibus earum; ergo neque actionum causarum per se et intrinsece pendet a cœlo. Patet consequentia, quia tale est fieri, quale est esse. Et utraque ratio sumit fundamentum ex eo, quod sect. 1 dictum est, dependentiam causæ secundæ a prima in sua operatione, fundari in eo quod tam causa secunda, quam actio et effectus ejus, sunt entia per participationem, et ideo per se et immediate pendet ab ente per essentialiam. Hæc autem ratio non habet locum respectu alterius causæ creatæ, et seclusa illa, nulla relinquitur sufficiens ad illud genus dependentiæ introducendum; non est autem exigenda multitudo causarum ad aliquem effectum sine ratione et necessitate. Unde ad hoc etiam valere possunt rationes, quibus Durandus supra citatus conabatur tollere hanc dependentiam a prima causa.

13. Tertia ratio esse potest, quia si cœlum influit per se et ut causa universalis in actiones omnium inferiorum, vel intelligitur id facere immediate immedatione suppositi, vel tantum virtutis; non priori modo, quia, ut supponimus, nulla causa agit immediate immedatione suppositi in rem loco distantem; cœlum autem longe distat ab inferioribus agentibus, et actionibus eorum. Si autem agit posteriori modo, necesse est ut id faciat per virtutem diffusam; nam virtus cœlo ipsi inhærens etiam longe distat ab inferioribus causis et effectibus earum, unde non potest intelligi immediate influere, nisi quatenus aliquam sui participationem per intermedia corpora diffundit usque ad causam particularem proximam agentem, et a virtute, quatenus illuc attingit, immediate manabit actio. At vero influxus hujus virtutis non potest universe et generaliter affirmari cum fundamento; quis enim credat indigere ignem virtute superaddita a cœlo, ut calefaciat vel illuminet? Et sicubi intervenit, non spectat ad dependentiam causæ particularis ab universali, sed ad supplendam insufficientiam causæ particularis, ut statim declarabo.

14. Et ratio est clara, quia post impressam illam virtutem a cœlo in corpus vel agens in-

ferius, illud compositum ex virtute innata et virtute infusa a cœlo, est proxima causa sufficiens ad talem actionem, in qua jam non pendet per se a cœlo, sed tantum remote, quatenus ab illo accepit virtutem agendi, sicut aqua calefacta pendet in calefaciendo ab igne. Signum ergo est illam non esse dependentiam per se in agendo unius causæ ab alia. Ac deinde est etiam signum quod, si causa particularis in suo ordine habeat completam et sufficientem virtutem, non indigebit (per se loquendo) alia virtute influxa a cœlo; est enim superflua illa multiplicatio virtutum. Et hoc est quod in hac assertionem directe intendimus.

15. *Secunda assertio.* — Dico secundo: sæpe contingit virtutem alicujus causæ secundæ inferioris esse per se mutilam et imperfectam in suo ordine et insufficientem ad effectum, et ea ratione indigere auxilio alterius causæ creatæ, quæ compleat vel suppleat virtutem agendi. Atque hoc modo indigent influxu cœlorum inferiora corpora ad plures actiones suas, præsertim ad generationes mistorum, et maxime viventium. Hanc conclusionem probant argumenta prioris sententiæ; non enim potest negari quin sit aliquis ordo per se inter causas sublunares et cœlestes; seclusa autem priori dependentia intrinseca et essentiali, non potest intelligi alius modus subordinationis per se inter huiusmodi causas. Potest etiam facile inductione declarari; nam elementa per se sola, et per suam mutuam actionem et reactionem non possunt sufficere ad substantialem mistionem, ita ut ex eis et ab eis verum substantiale mistum generetur, tum quia neque in aliquo illorum, neque in omnibus simul est forma misti formaliter aut eminenter; tum etiam quia, cum elementa sint materia transiens respectu mistorum, non potest in solis illis esse tota vis activa et materialis generationis misti. Necessaria est ergo virtus cœlestis quæ juvet ad mistionem perficiendam. Rursus mista inanimata, generatim loquendo, valde debilia sunt ad generandum sibi similia, ut experientia constat. Et ratio esse videtur, quia et parum activa sunt, eo quod habeant primas qualitates refractas et remissas, et a circumstantibus corporibus, et a contrariis qualitatibus patientium corporum in sua actione valde impediuntur. Ob hanc ergo causam necessaria etiam fuit virtus cœlestis, quæ vel hæc agentia juvaret, vel certe harum rerum generationem omnino eliceret,

ut in auri et metallorum efficientia contingere videtur.

16. Rursus de rebus vegetabilibus perspicuum est, quantum ad sui generationem vel incrementum a cœlis pendeant, quod non aliter fit, nisi quia per influentiam cœlestem aut in se recipiunt qualitates suis qualitatibus consimiles in virtute agendi, aut recipiunt incrementum, vel intensionem suarum qualitatum, aut quia materia ex qua hæc viventia generantur aut aluntur, per virtutem cœlestem disponitur, ut facilius possit eorum actione commutari. Rursus hoc etiam modo generationes animalium multum pendent ex influentia cœlesti, sicque optime intelligitur quomodo sol et homo generent hominem, quia, nimirum, humanum semen imperfectam vim habet nisi calore solis foveatur et juvetur ad eam actionem perficiendam. Et hoc modo ait Henricus supra, necessariam esse virtutem cœlestem influxam his seminibus, qua determinantur ad suas varias actiones; nam cum semen in corporis organizatione tam variam et multiplicem habeat actionem, non videtur ad id sufficere virtus particularis et intrinseca, et ideo necessaria censetur virtus cœlestis. Quod est probabile, quamvis non minus obscurum sit quo modo virtus influxa a cœlo, si in se simplex sit, et naturaliter agens, ad illam varietatem sufficiat. Quidquid vero de hoc sit (quod superius est tactum), constat necessitatem hujus influxus cœlestis semper provenire ex insufficientia virtutis particularis, vel ad vincendam resistantiam materiæ, vel ad se tuendum a contrariis, vel ad complendam totam dispositionem prout est necessarium ad generationem perficiendam.

17. Et confirmatur a contrario, nam ubi virtus agentis particularis invenitur sufficiens ad suam actionem, vel minor, vel nulla influentia cœlestis est ad illam necessaria, quantum ex ratione aut experientia potest colligi. Inde enim est quod ignis eodem modo generet ignem ex materia eadem, seu cæteris paribus, in quocunque aspectu seu dispositione cœlestium astrorum. Et eodem modo color efficit species visibiles, et visus elicit actum visionis, et idem est de aliis actionibus vitalibus, dummodo organorum dispositio eadem conservetur, et cætera paria sint. Et hoc modo dixit D. Thomas, opusc. 10, art. 8, *si corpus hominis vivum et cum eadem dispositione membrorum conservetur cessante motu cœli, posse hominem eodem modo movere ma-*

num aut linguam; et q. 5 de Potent., art. 10, ad 8, dicit, in eo casu duraturum motum cordis in homine.

Quomodo inter causas creatas aliqua universales dicantur.

18. Ex his ergo constat quo sensu admitti possint aliqua causæ universales præter primam, et aliqua subordinatio per se inter aliquas causas secundas inter se, et quid in hoc sit proprium causæ primæ, quæve sit differentia inter ipsam et alias. Est enim ei proprium, ut omnis operatio ab ipsa pendeat per se immediate et essentialiter, ita ut quantumcunque sit virtus inferior, sine illo influxu agere non possit, neque etiam possit ab alio agente suppleri, nec per virtutem aliquam creatam etiam a Deo ipso inditam. Hoc autem modo non pendet operatio unius creaturæ ab alia, ut declaratum est; ideoque proprium est solius Dei esse hoc modo causam universalem omnium actionum. Tamen, quia res naturales et generabiles ac corruptibiles imperfectas habent virtutes ad agendum, et multa habent contraria, a quibus impediuntur ne suas actiones vel generationes efficiant, quarum continua successio necessaria est ad universi conservationem, ideo providit auctor naturæ superiora quedam corpora, quæ varias haberent virtutes agendi, et per motum continuum variis modis applicarentur, ut ita possent variis etiam modis juvare inferiora agentia ad eorum generationes vel corruptiones. Ideoque merito illa superiora corpora dicuntur causæ universales, quia ad effectus omnium causarum inferiorum aliquo modo operantur. Quo modo ait Dion., 4 cap. de Divinis nominibus: *Solis radius ad generationem sensibilium corporum confert, et ad vitam ipsam, movet et nutrit, et auget, et perficit.*

19. *Qualis subordinatio in agentibus inferioribus ad superiora.* — Et simili modo intelliguntur causæ naturales per se subordinatæ cœlestibus juxta ordinem ab auctore naturæ institutum. Non quia vel virtutes, vel effectus inferiorum corporum per se et intrinsece dicantur habitudinem, vel dependentiam a corporibus cœlestibus, sed quia de facto juxta ordinem universi sub illis ita instituta sunt, ut ab eisdem juventur et foveantur in suis actionibus et virtutibus. Si autem Deus alium ordinem instituisset, vel per se ipsum, vel per alia corpora juvando aut supplendo defectus inferiorum agentium, æque bene ac

connaturaliter secundum proprias et particulares naturas hæc agentia suas actiones perficerent. Et eadem ratione, si interdum contingat de facto, vel causam particularem inferiorem sufficienter juvari ab alia causa inferiori, vel per se esse sufficientem ad suam actionem, illam poterit exercere absque concursu cœli. Et similiter, quamvis virtus inferioris causæ sit insufficientis ad perficiendam totam generationem, desitque illi omnino cœleste auxilium, imo potius ei resistat, eaque ratione non possit generationem perficere, nihilominus efficit aliquam alterationem, vel dispositionem remotam, ad quam talis virtus per se sufficit.

Solvuntur rationes oppositæ.

20. Ratio igitur dubitandi in principio posita ex prædictis soluta manet; nam omnia dicta Aristotelis et aliorum philosophorum de influxu cœlorum, et de dependentia inferiorum agentium ab illis, sufficienter intelliguntur juxta modum subordinationis et dependentiæ a nobis explicatum. Ad rationem autem Javelli respondetur, actionem agentis generabilis et corruptibilis per se et intrinsece non necessario pendere ab alio agente incorruptibili præter primam causam; quod si aliquando pendet, solum est quando virtus talis agentis est per se insufficientis et juvatur ex consortio superioris corporis incorruptibilis. Probatio autem quam adducit Javellus ex immediatione actionis, improbabilis est, et potius suadet oppositum; nam immediatius agit prima causa in actionibus omnium corporum corruptibilium, quam cœlum. Aliæ vero confirmationes solutæ sunt ex dictis de subordinatione per se, ac de modo quo cœlum influit cum inferioribus causis. Quod vero ibi tangitur de cessatione omnium inferiorum actionum cessante motu cœli, in eo sensu improbable est, scilicet, de momentanea cessatione propter dependentiam essentialem; nam motus cœli non est per se causa, sed solum applicatio ad agendum. Solum ergo dici posset quod ex eo tempore vel momento cessarent omnia, quia ex tunc inciperent corrumpi et deficere; de quo alias. Videatur D. Thomas, qui id insinuat de op. 10, a. 23, in fin.; et latius id tradit Sone., 12 Metaph., qu. 13, cum aliis supra citatis.

21. *Ejusdem suppositi facultates qualiter inter se ordinari contingat.* — Ultimo ex his facile resolvi potest aliud punctum supra tactum de virtutibus subordinatis ejusdem

suppositi; in illis enim contingit esse dependentiam essentialem in agendo inter plures virtutes, quia multo magis sunt inter se connexæ, quam supposita diversa. Semper tamen in hujusmodi subordinatione, si sit per se ac physica, et in genere causæ efficientis, inferior virtus comparatur ut instrumentalis ad superiorem cui subordinatur. Et hoc modo facultates animæ pendent essentialiter ab anima in operationibus vitæ, et species intentionalis a potentia, in qua ut in subjecto existit. Et ad idem reducitur dependentia quam in agendo habet habitus a potentia quam afficit. Dixi autem, *si sit per se, etc.*, quia intellectus aliquo modo subordinatur voluntati in aliquibus actionibus suis, non tamen ut per se ac principaliter cooperanti, sed ut applicanti tantum et moventi ad agendum. Et e contrario voluntas subordinatur intellectui, non tamen ut coefficienti, sed ut applicanti finalem causam. Ubi cumque igitur est subordinatione per se, intervenit aliqua ratio instrumenti conjuncti et principalis agentis; sub qua ratione tale instrumentum per se solum est insufficientis principium talis actionis et effectus.

DISPUTATIO XXIII.

DE CAUSA FINALI IN COMMUNI.

Consecutionis inter has disputationes ordo.

— Quamvis finalis causa præcipua quodammodo omnium sit, atque etiam prior, oberior tamen est ejus causandi ratio, et ideo veteribus philosophis pene incognita fuit, ob quam ignorationem in alios errores circa rerum naturalium cognitionem inciderunt, ut Aristot., tract. 2 Phys., c. 8, et 1 Metaph., et 1 de Partibus animal., in principio. Ob hanc ergo rationem, licet in superioribus definitum sit finem annumerandum esse inter quatuor causarum genera, ut hoc magis exponamus, et difficultates dissolvamus, inquirendum imprimis erit an finis sit causa, deinde quomodo et quid causet, quotuplex etiam sit finis, et quæ sit uniuscujusque causandi ratio.

SECTIO I.

An finis sit vera causa realis.

1. *Rationes dubitandi.* — *Prima.* — Ratio dubitandi imprimis est, quia de ratione causæ est ut sit principium, ut ex definitione a nobis superius tradita constat; sed finis non est principium; nam potius opponitur principio,